

ha kallat sig konservativa utifrån sin egen minoritets uppfattning om vad det innebär, medan han själv håller fast vid vad som idag tycks vara på god väg mot minoritetsuppfattningsstatus.

Martin Lund
Doktorand, Lund

Pierre Gisel, *Traiter du religieux à l'université—une dispute socialement révélatrice*. Lausanne: Éditions Antipodes, 2011. 174 sid.

Av de fyra teologiska fakulteterna i det franskspråkiga Schweiz – Fribourg, Genève, Lausanne och Neuchâtel – har de tre sistnämnda under de senaste tio åren varit indragna i en tämligen omfattande omvandling. Denna omvandlingsprocess har, föga förvånande, lett till dispyter av olika slag. Om detta har Pierre Gisel, professor vid fakulteten för teologi och religionsvetenskap vid Lausannes universitet, sett sig kallad att berätta. Inte minst menar han att de organisatoriska förändringar det handlar om också rör den mer djupgående frågan som antyds i bokens titel, nämligen hur ”det religiösa” ska studeras vid universitetet.

Bokens författare ger först en kort historik över den teologiska fakulteten i Lausanne. I kapitel två ges en övergripande bild av några frågeställningar kring studier av ”det religiösa” vid universitetet och något om bakgrunden till de institutionella förändringar som kom att skapa konflikt vid författarens egen fakultet. Kapitel tre och fyra utgör en tämligen ingående redogörelse för denna konflikt. Kapitel fem handlar om de beslut som slutligen fattades och en analys av dessa. I kapitel sex görs en utvärdering av det hela och en utblick mot framtiden.

Det bör kanske med en gång sägas att författaren inte är en utifrån kommande observatör utan i allra högsta grad en av agenterna i denna historia. Till del är därför texten ett försvar av den linje Gisel själv företrätt och ett försök att rättfärdiga eller åtminstone klargöra vissa ställningstaganden. Nu är detta kanske inte något större problem. Det tycks som författaren försöker kompensera sin partiskhet genom att arbeta med rikligt citerande (av olika dokument, tidningsartiklar, inlagor etc) och mitt intryck är att framställningen ofta är tämligen saklig, även när enskilda personer nämns vid namn. Det må vara hur det vill med sakligheten på denna punkt. Den aspekt av boken som gör den potentiellt intressant för läsare utanför den teologiska fakulteten i Lausanne är nog snarast författarens intention att diskutera principiella och grundläggande frågor beträffande studier om och av religion.

Alldeles i inledningen av boken börjar Gisel starkt med just denna fråga om vad det handlar om att behandla ”det religiösa” akademiskt där såväl institutionella aspekter som vetenskapsteoretiska aspekter spelar roll. Gisel återkommer sedan flera gånger till att

den dispyt som ägt rum i Lausanne är en dispyt som rör *grundläggande frågor*; det är inte enbart fråga om maktkamp eller personliga motsättningar. Detta får mig att skärpa blicken i förhoppning om intressanta och tänkvärda diskussioner om just de *grundläggande* konflikter som ibland kan skönjas beträffande akademiskt arbete med religion. Tyvärr tycks denna breda, allmänna inriktning sedan föra en tynande tillvaro i framställningen, och allt mer så vartefter det lider. Det handlar mycket om det fransktalande Schweiz, mycket om universitetet i Lausanne och dess teologiska fakultet och också mycket om Gisel själv – det vill säga att det hela blir till en mycket lokal historia, även om det glimtvis finns andra inslag.

När detta väl konstaterats, vill jag försöka ta vara på det som ändå är av intresse. I den diskussion som försiggått i Schweiz, med tonvikt på Lausanne, har Gisel varit en pådrivande kraft för förändrade strukturer. Det mest intressanta menar jag vara hans förslag att skapa en fakultet som är organiserad kring vad han kallar ”den religiösa scenen”. Att låta det kretsa kring ”den religiösa scenen” öppnar för studier av ”det religiösa” som finns utanför institutionaliserad religion eller i nya former av religion, och då inte enbart ur ett sociologiskt perspektiv, menar Gisel. En sådan fakultet skulle rymma en mångfald aktörer med olika infallsvinklar på studiet av ”det religiösa”. Det kunde handla om fokus på texter i en historisk-filologisk approach eller om samhällsvetenskapliga aspekter, men också om det som Gisel kallar ett ”teoretiserande” det vill säga det som idag rör sig i religionsfilosofi, i studiet av olika trossystem, i teologi och i etik. I detta söker Gisel mycket medvetet en icke-konfessionell fakultet, det vill säga en fakultet som inte organiseras för att förvalta eller utveckla en specifik religiös tradition.

Gisel säger sig vilja söka sig bortom fältet av rent deskriptiv kunskap, liksom han tar avstånd från dikotomin objektiv *kunskap* – löst *tyckande*. Det är bra; det objektiva är naturligtvis inte alls så objektivt och höjt över varje misstanke. Alternativet är heller inte nödvändigtvis ”löst tyckande” där den ena åsikten är lika god som den andra. Gisel betonar också vikten av att i ett akademiskt arbete våga ventilera och diskutera även värden och värderingar. Förvisso ska studiet av religion röra religiösa ”fakta”, men Gisel menar att det också måste finnas utrymme för att problematisera, för det han kallar att teoretisera kring religion. Ett utslag av Gisels egen hållning framträder tydligt när han lyfter fram historiens *dis*-kontinuitet; detta blir en kontrast till en vanlig teologisk uppfattning om *kontinuitet* där en religion i stort sett är *densamma* och *liheten* mellan olika epoker framhävs eftersom teologer ofta bestäms av *identitet*. När Gisel sedan försöker klargöra vad mer konkret detta skulle innebära blir det svårare att se poängen. Det framstår allt tydligare ju längre in i boken man kommer att den *teoretiska, problematiserande* och *värderande* delen i studiet av ”det

religiösa” för Gisel är något ganska begränsat. Gisel argumenterar för att bearbeta och problematisera på objektiverande sätt exempelvis genom typologisering och komparation. Här finner jag att mycket lite nytt tillförs diskussionen; *detta* görs väl redan och just *detta* kräver knappast någon institutionell eller vetenskapsteoretisk omorientering. Det som kunde blivit ett spännande bidrag till en diskussion om hur “det religiösa studeras” också utanför Lausanne, också i Sverige, måste därför tyvärr sägas till stora delar förbli ett inlägg i en lokal debatt.

Patrik Fridlund,
FD, Lund

Marta C. Nussbaum, *Not for Profit. Why Democracy needs the Humanities*. Princeton: Princeton UP, 2010. 158 sid.

I tider då lönsamhet, vinstintresse och karriärmöjligheter har blivit näst intill oemotsagda dygder är det en lisa att läsa filosofen Marta C Nussbaums senaste lilla verk, *Not for Profit. Why Democracy needs the Humanities*. (2010) Nussbaum argumenterar på sitt sedvanligt skarpa sätt, denna gång för humanioras betydelse för vår mänskliga och samhällsliga utveckling. I grunden är humaniora en fråga om vår demokratis vara eller icke vara.

I vårt samhälle sker just nu en nedmontering av humaniora genom den omprioritering av ämnen som ges företräde vid många universitet runt om i världen. Orsaken stavas vinstintresse, lönsamhet och karriärmöjligheter. Föräldrar tenderar, menar Nussbaum, att skämmas eller visa besvikelse för sina barns val av ämnen om dessa utgörs av filosofi, konst, litteratur, teater eller musik. Dessa ämnen går nämligen inte omedelbart att knyta till lönsamhet eller karriärmöjligheter. Det är inte så att vi kan luta oss tillbaka och vara nöjda med den kunskapsutveckling som följer av att universitet och högskolor ska vara lönsamma, generera vinst och skapa karriärmöjligheter. När fokus för kunskap blir *mina* vinstmöjligheter, *min* karriär, sker enligt Nussbaum en tyst kris. Eller som en god vän uttryckte sig, då närmar vi oss en ”nynarcissistisk” tidsålder. Fokus är jag, mig och mitt. Kunskap i sig hjälper oss inte att utveckla vår empati, vår föreställningsförmåga, vår respekt eller generositet gentemot varandra. Om vi inte lyfter fram och prioriterar de humanistiska ämnena vid våra skolor och universitet för att öva oss i inlevelseförmåga, argumentation, kritiskt tänkande, empati och respekt förlorar vi sakt med säkert grunden för vår demokrati.

Varje människa har förmågor (capabilities) som kan blomma ut, om möjligheter och omständigheter är gynnsamma. Dessa förmågor omfattar rätten till liv, sexualitet, god hälsa, kroppslig integritet, politisk frihet, utbildning. Att erkänna dessa förmågor är det

samma som att erkänna varje människas värdighet. En demokratisk stat har som sin viktigaste uppgift att tillgodose att en tröskelnivå säkras för dessa förmågor, under vilken ett mänskligt liv inte kan räknas som värdigt att leva. Denna argumentation känns igen från Nussbaums tidigare böcker; *Kvinnors liv och social rättvisa. Ett försvar för universella värden*. (2002) och *Känslans skärpa, tankens inlevelse*. (2000) Nussbaum är som en spårhund, hon söker och finner överallt i vårt samhälle exempel på när mänsklig värdighet är på väg att urholkas eller redan har urholkats. Det är här hon kommer till sin rätt. Med sin gedigna filosofiska skolning har hon förmåga att argumentera till försvar för demokrati och humaniora i den mänskliga värdighetens namn. Att kunna leva sig in i en annan människas liv, föreställa sig tillvaron utifrån någon annans perspektiv och erfarenheter är ytterst en förutsättning för demokrati. För att utveckla denna kompetens behöver vi humaniora, vi behöver filosofin, konsten, musiken, teatern och litteraturen. Framhävandet av den sokratiske icke-hierarkiska pedagogiken genomsyrar hennes försvar för humaniora. Den talandes status är inte intressant, utan det som räknas är hur väl argumentationen förs. För slavpojken i Platons *Menon* är det just hans skarpa argumentation som lyfts fram, framför klass, berömmelse och prestige. Att lära sig tänka kritiskt, argumentera väl för sin sak och våga ifrågasätta auktoriteter är viktig kompetens i ett demokratiskt samhälle, enligt Nussbaum.

Nussbaum lyfter fram den indiske Rabindranath Tagore, nobelpristagare i litteratur år 1913 och grundare av en experimentell skola i Indien, såväl som filosofen och pragmatikern John Dewey, filosofen Jean Jaques Rousseau och pediatrikern och psykoanalytikern Donald Winnicott i sin argumentation kring den praktiska situationens betydelse (genom lek, dans, musik, teater, filosofisk argumentation) för kunskapsinläring. Ett intressant exempel som Nussbaum nämner är hur Tagore i sin skola lät barn och ungdomar öva sig i att utforska det obekanta hos sig själv, lägga skam, stelhet och ovana åt sidan genom att dansa, sjunga och spela teater. Genom att gå in i olika roller övade han barnens inlevelse- och föreställningsförmåga. Drama, musik och dans var inte frivilliga eller nedprioriterade ämnen vid Tagores skola. De var huvudämnena, de på vilka resten av kunskapsinläringen vilade.

Kunskap och utbildning är inte bara verktyg för ekonomisk tillväxt, karriär eller lönsamhet. Utbildningens viktigaste roll är att lära oss att bli medborgare i en heterogen värld så att vi kan interagera med, möta, och förhålla oss till andra människor, kulturer och erfarenheter. Det är lätt att tro att respekt för andra, inlevelseförmåga, kritiskt tänkande kommer av sig självt, bara vi utbildar oss. Men Nussbaum understryker hur viktigt det är att prioritera denna kunskap och kompetens vid våra lärosäten. Vår demokrati vilar på det. Om vi inte lär oss att behandla oss själva och